

Polovina evropskih termoelektrana na uglj sada je zatvorena ili će biti zatvorena do 2030.

Kampanja „Evropa bez uglja“ pokrenuta je 2017. godine sa ciljem da obezbedi zatvaranje svih evropskih ¹elektrana na uglj najkasnije do 2030. godine. Samo pet godina nakon potpisivanja Pariskog sporazuma o klimatskim promenama, 162 od 324 operativne ili planirane evropske elektrane na uglj sada su zatvorene ili su najavile zatvaranje do 2030. godine u skladu sa sporazumom iz Pariza. Do gašenja polovine evropskih elektrana na uglj došlo je brže nego što se očekivalo, sa 70 zatvaranja samo tokom 2020. ² godine. To predstavlja značajnu prekretnicu u dekarbonizaciji evropskih energetske izvora i signalizira da se uglju u Evropi nazire kraj.

Obnovljive energije zamenjuju uglj

Korišćenje uglja u Evropi je u naglom opadanju od 2012. kada je proizvodnja energije u elektranama na uglj dostigla svoj vrhunac.³ S druge strane, udeo energije iz obnovljivih izvora značajno se povećao i dostigao 40 procenata u prvoj polovini 2020. – po prvi put prestigavši ukupnu energiju proizvedenu svim fosilnim gorivima⁴. Mere za ispunjavanje novog cilja EU za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte od 55 procenata produbiće ovaj trend, sa skoro potpunim ukidanjem uglja i velikim rastom udela proizvodnje energije iz obnovljivih izvora potrebnih za njegovo postizanje⁵.

Planiranje za period posle uglja

Ovaj brzi prelazak sa uglja na obnovljive izvore energije sjajna je vest za zdravlje ljudi i klimu. Time se takođe naglašava potreba za snažnim i perspektivnim planovima tranzicije, zasnovanim na prestanku upotrebe uglja pre 2030. godine, da bi se osiguralo da prelazak na klimatski neutralnu Evropu rezultira uspešnim regionima nakon uglja. Veoma vredni paketi EU za oporavak pružaju jedinstvenu priliku regionima u kojima je uglj bio dominantan i njihovim zajednicama da se transformišu uz pomoć investicija namenjenih elektroenergetskom sistemu zasnovanom na

¹ Kampanja „Evropa bez uglja“ sprovodi se širom EU, Ujedinjenog Kraljevstva, Zapadnog Balkana i Turske.

² Njih 40 obuhvaćene su postepenom eliminacijom uglja u Nemačkoj

³ <https://beyond-coal.eu/2020/06/24/european-coal-in-structural-decline/>

⁴ <https://ember-climate.org/project/renewables-beat-fossil-fuels/>

⁵ <https://energypost.eu/europes-55-emissions-cut-by-2030-proposed-target-means-even-faster-coal-exit/>

obnovljivim izvorima energije, digitalnoj infrastrukturi, industriji i povećanju kapaciteta za obrazovanje i obuku. Novi blok Fonda za pravednu tranziciju takođe je na raspolaganju da ublaži socijalne posledice napuštanja uglja, ali rudarski regioni će od toga imati koristi samo ako vlade iskoriste sadašnju priliku umesto da se bore protiv budućnosti.

Poređenje sa SAD

Upotreba uglja takođe opada u Sjedinjenim Američkim Državama, gde je prva globalna kampanja Bez uglja pomogla obustavljanju rada 338 termoelektrana na uglj (179 GW) od januara 2010. Kao i u Evropi, 2020. godine zabeležen je rekord u tranziciji bez uglja u SAD, sa 30,4 GW energije dobijene od uglja koja treba da se ukine. Od kako je Donald Tramp postao predsednik 2016, 70,9 GW energije dobijene iz uglja planirano je da se ukine, po prosečnoj stopi od 1,4 GW mesečno.

Globalne perspektive uglja

Evropa i SAD ubrzano se kreću ka nultom stepenu korišćenja uglja. Sa Bajdenovom administracijom koja klimatske promene stavlja u centar svoje političke agende,⁶ sa najavama o potpunom ukidanju emisije ugljenika u Japanu, Južnoj Koreji i Kini⁷ i planovima u EU o globalnom prestanku korišćenja uglja,⁸ podrška uglja brzo nestaje širom sveta. I zaista, globalno ukidanje proizvodnje i potrošnje uglja je neizbežno u bliskoj budućnosti. Sada je potrebno doneti odluku da li obezbediti pravednu tranziciju za radnike i rudarske zajednice ili primorati građane i poreske obveznike da apsorbaju nepodnošljive troškove neodustajanja od upotrebe uglja. Za evropske zemlje i zemlje OECD koje se još uvek nisu ukrcale u voz za napuštanje korišćenja uglja, najbolji odgovor je prihvatanje postupnog ukidanja uglja do 2030. pre COP26. Sve druge zemlje trebalo bi da teže ukidanju upotrebe uglja do 2040⁹. Ovim putem će moći da ostvare ekonomske, socijalne i ekološke beneficije koje već uživaju lideri energetske tranzicije, a istovremeno će izbeći da budu proglašeni klimatskim autsajderima. Nažalost, još uvek postoje zemlje, operatori i finansijske institucije koje zanemaruju ovo upozorenje i obavezu krajnjeg datuma završetka 2030. godine.

Borba protiv budućnosti

Nemačka

⁶<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/01/27/executive-order-on-tackling-the-climate-crisis-at-home-and-abroad/>

⁷ <https://www.carbonbrief.org/daily-brief/south-korea-follows-japan-and-china-in-carbon-neutral-pledge> , <https://sdg.iisd.org/news/japan-republic-of-korea-pledge-to-go-carbon-neutral-by-2050/>

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/media/48057/st05263-en21.pdf>

⁹ <https://climateanalytics.org/briefings/coal-phase-out/>

Opšte informacije i istorija događaja

Nemački zakon o prestanku upotrebe uglja 2038. premašuje usklađenost sa Pariskim klimatskim sporazumom za osam godina i predviđa davanje milijardi evra poreskih obveznika komunalnim preduzećima u zamenu za sporazume o zatvaranju elektrana na ugalj, dok se i dalje dozvoljava energetske kompanijama da uništavaju sela zbog rudnika uglja¹⁰. Ovaj skupi, dugotrajni pristup koji će dovesti do bolesti izazvanih zagađenjem a koje se mogu lako zaobići, kao i zdravstvenih troškova, kritički je potkopan prošle godine kada su dve najmlađe i najefikasnije nemačke elektrane na ugalj uspešno dobile dozvolu i novac poreskih obveznika za zatvaranje pre 2030. na prvoj aukciji za zatvaranje elektrana na ugalj u zemlji. Nemački ministar ekonomije Peter Altmaier kasnije je izjavio da veruje da će se postepeno ukidanje upotrebe uglja ubrzati¹¹, dok je glavni vladin savetnik za tranziciju na obnovljive energije naveo da će povećanje cena emisije CO2 verovatno biti razlog za napuštanje upotrebe uglja u roku od jedne decenije.¹²

Češka Republika

Postoji opasnost da slična pogrešna logika bude usvojena u Češkoj i Sloveniji. Prošle godine je komisija za ugalj Češke Republike preporučila prestanak upotrebe uglja 2038. godine na osnovu pogrešne logike već previsokih cena ugljenika¹³, uprkos izveštajima ekspertske organizacije Ember¹⁴ i BNEF¹⁵, koje pokazuju da bi obnovljiva energija mogla zameniti ugalj do 2030. godine ako češka vlada jednostavno ostavi ekonomiju da uređuje razne vrste energetske izvora i podrži ulaganje u obnovljive izvore istom brzinom kao i druge zemlje EU. To je loš signal za njihova komunalna preduzeća, poput najveće CEZ Grupe, koja je već započela strategiju „modernizacije“ upotrebe uglja u pokušaju da produži životni vek svojih elektrana.

Evropske regije koje kasne

Poljska

Dok nemačka i češka vlada pokušavaju da uspore napuštanje uglja, poljska vlada nastavlja da insistira na tome da će se njena proizvodnja i potrošnja uglja nastaviti do 2049. godine, uprkos velikim gubicima. Umesto da hitno izrađuje planove za kontrolisani prestanak upotrebe uglja, vlada traži odobrenje Evropske komisije za višedecenijsku subvenciju ugljenika za svoje državne rudarske kompanije¹⁶. U međuvremenu, poljsko komunalno preduzeće PGE pravi plan za zeleno

¹⁰ <https://beyond-coal.eu/2020/03/11/rwes-senseless-destruction/>

¹¹ <https://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/klimaschutz-bundesregierung-altmaier-energiewende-1.5194846>

¹² <https://www.cleanenergywire.org/news/germanys-energy-transition-too-slow-reach-2030-targets-govt-advisor>

¹³ <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/coal/020421-eu-carbon-price-surge-justified-by-fundamentals-seb-bank>

¹⁴ <https://ember-climate.org/project/coal-free-czechia-2030/>

¹⁵ <https://assets.bbhub.io/professional/sites/24/BloombergNEF-Decarbonization-of-Eastern-Europe%E2%80%99s-Energy-Mix-Key-to-Higher-EU-Climate-Goals-Nov-2020.pdf>

¹⁶ <https://www.reuters.com/article/us-poland-coal-eu-idINKBN26J1ES>

pranje imidža tako što će resurse koji stvaraju gubitke pretočiti u drugu državnu agenciju¹⁷. Dodatno, finansijske institucije, uključujući londonski Lloyds i PZU, nastavljaju da daju legitimitet ovim igrama tako što obezbeđuju finansiranja i osiguranja za PGE-ov rudnik uglja Turov, koji ubrzano postaje i geopolitička kriza, jer je Češka odlučila da tuži Poljsku zbog štete na zalihama vode¹⁸. Ali postoje i razlozi za optimizam: prošle godine je ZE PAK postao prva i jedina poljska kompanija koja je objavila planove za zatvaranje nacionalnih postrojenja na lignit do 2030. godine¹⁹, dok je drugi najveći region u zemlji (Velika Poljska) postao prvi u Evropi koji je objavio postepeni prestanak upotrebe uglja do 2030. godine²⁰. Energa je takođe otkazala svoj projekat izgradnje elektrane na ugalj 1 GW Ostrołęka C, koji je već bio započet, u znak priznanja brzog pogoršanja ekonomije potrošnje uglja²¹.

Turska i Zapadni Balkan

Do promene dolazi i u Turskoj, u kojoj je broj planiranih elektrana na ugalj smanjen za polovinu u pet godina. Ova zemlja, međutim, ima najveći broj elektrana na ugalj koje su planirane ili u izgradnji u Evropi. Ukoliko sve budu izgrađene, kapaciteti uglja u Turskoj biće udvostručeni. Srbija i Bosna i Hercegovina su u međuvremenu jedno od glavnih područja u koje Kina izvozi tehnologije uglja, a zajedno sa Kosovom i Severnom Makedonijom zajedno emituju šest puta više sumpornog dioksida nego što je dozvoljeno Sporazumom o energetske zajednici²². Ipak, u regionu postoje i pozitivni znaci jer je Severna Makedonija prošle godine postala prva zemlja Zapadnog Balkana koja je razmatrala prekid upotrebe uglja do 2030. godine²³. Prema nacrtu Nacionalnog energetskog i klimatskog plana, poslednje elektrane na ugalj u ovoj zemlji zatvoriće se 2027. godine.

Lekcije iz Evrope

Zahvaljujući kontinuiranim kampanjama civilnog društva, ugalj u Evropi velikim delom više nije politički i društveno prihvatljiv, a izgubio je i ekonomsko uporište. Ključni element za to su proaktivne odluke sve većeg broja finansijskih institucija²⁴, vlada²⁵ i komunalnih preduzeća da napuste upotrebu uglja, što ne samo da je politički zatvorilo puteve za ugalj, već je dovela do

¹⁷ <http://instrat.pl/en/restructuring-plan/>

¹⁸ <https://beyond-coal.eu/2021/02/22/czech-republic-to-sue-poland-over-turow-coal-mine/>

¹⁹ <https://beyond-coal.eu/2020/10/01/polish-utility-ze-pak-to-close-all-its-lignite-plants-in-line-with-un-climate-agreement/>

²⁰ <https://www.euractiv.com/section/energy/news/west-poland-subregion-aims-to-be-first-in-the-country-to-hit-net-zero/>

²¹ <https://beyond-coal.eu/2020/06/03/78905/>

²² https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2020/06/COMPLY-OR-CLOSE-How-Western-Balkan-coal-plants-breach-air-pollution-laws-and-what-governments-must-do-about-it-2020-Update_final_eng.pdf
<https://www.env-health.org/press-release-eu-action-on-western-balkans-chronic-coal-pollution-is-a-unique-opportunity-to-improve-health-and-productivity/>

²³ <https://balkangreenenergynews.com/n-macedonia-is-first-country-in-western-balkans-mulling-coal-phase-out-before-2030/>

²⁴ <https://coalpolicytool.org>

²⁵ <https://beyond-coal.eu/wp-content/uploads/2021/03/Overview-of-national-coal-phase-out-announcements-Europe-Beyond-Coal-March-2021.pdf>

Opšte informacije i istorija događaja

prilagođavanja u političkim i finansijskim okvirima. Ekonomska isplativost uglja je dodatno nestala zbog dramatičnog pada troškova solarne energije i energije vetra, zajedno sa rastućom cenom u sistemu EU za trgovanje emisijama. Direktiva EU o industrijskim emisijama takođe je pomogla brojnim zatvaranjima jer se prošlog leta zatvorilo osam španskih elektrana na ugalj²⁶ u procesu koji je dodatno olakšavala visoko efikasna španska strategija za pravednu tranziciju²⁷. Nacionalni klimatski ciljevi takođe igraju ključnu ulogu u eliminisanju uglja. Na primer, holandski klimatski sporazum kombinuje postupno ukidanje uglja do 2029. godine sa ciljem proizvodnje obnovljive energije od 75 procenata do 2030. godine. Ključni trenutak ka ostvarenju cilja bio je kada je holandski sud presudio u korist nevladine organizacije, fondacije Urgenda, u postupku protiv holandske vlade, prisiljavajući vladu da smanji emisiju gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 25 procenata do kraja 2020.²⁸.

Nakon skoro pet godina neprekidnog opadanja i 162 zatvaranja ili najavljenih zatvaranja postrojenja pre 2030. godine, jasno je da tržišna i politička stvarnost ukazuje na značajni pomak od uglja ka obnovljivoj energiji. Vlade koje prihvate ovu neizbežnu promenu i uspostave politike podrške sposobnije su da zaštite radnike i ranije ubiraju koristi čiste energije ranije²⁹. Oni koji se odupiru promenama ili ih sporo prihvataju takođe će na kraju biti primorani da prihvate stvarnost, ali po daleko većoj ceni po javno zdravlje i ekonomiju.

O Evropi bez uglja

Evropu bez uglja osnovala je u julu 2017. mreža organizacija civilnog društva iz cele Evrope (EU, Velika Britanija, Zapadni Balkan i Turska) u cilju saradnje sa lokalnim grupama građana i organizacijama kako bi se osiguralo postupno ukidanje uglja u svakoj evropskoj zemlji najkasnije do 2030. – raspored koji je usklađen sa ciljevima Pariskog klimatskog sporazuma UN³⁰. Činjenica da je Evropa na pola puta do postizanja ovog cilja velikim delom je rezultat napornog rada, odlučnosti i posvećenosti ove koalicije.

Kako brojimo elektrane na ugalj

U brojeve koje navodimo uključene su sve elektrane na ugalj u EU, Ujedinjenom Kraljevstvu, Zapadnom Balkanu i Turskoj koje rade od 1. januara 2016. godine, prema Pariskom sporazumu, kao i one planirane i izgrađene nakon toga. Postrojenja za ugalj klasifikuju se kao zatvorena kada se zatvore, kada najave konkretne planove za zatvaranje do 2030. godine ili kada vlada proglasi

²⁶<https://beyond-coal.eu/2020/06/24/europe-to-be-swept-by-a-wave-of-coal-plant-closures-as-eu-pollution-standards-kick-in/>

²⁷<https://beyond-coal.eu/2020/12/10/saying-adios-to-coal/>

²⁸<https://www.urgenda.nl/en/themas/climate-case/climate-case-explained/>

²⁹https://beyond-coal.eu/wp-content/uploads/2019/12/Solving_the_coal_puzzle.pdf

³⁰https://climateanalytics.org/media/report_coal_phase_out_2019.pdf

njihov prestanak upotrebe uglja. Elektrane čije zatvaranje se planira posle 2030 godine nisu ubrojani.

Objašnjenje 50 procenata

Kada se sledeća elektrana na uglj u Evropi zatvori ili objavi datum zatvaranja pre 2030. godine, 162 od 324 elektrane zatvoriće se ili najaviti datum zatvaranja najkasnije do 2030. godine. Ova obavezivanja znače da će Evropa biti na pola puta do zatvaranja elektrana na uglj do 2030.

Zatvoreni proizvodni kapaciteti

U pogledu kapaciteta proizvodnje energije 101,300 MW je zatvoreno ili se obavezalo na zatvaranje do 2030. Godine. Preostaje da se zatvori još 109,000 MW.

Analiza brojalektrana

	Uspešno		od kojih...		Preostalo	
		%	...ugašena	...najavljeno gašenje		%
					bez plana o zatvaranju pre 2030.	
Evropa (ukupno)	162	50%	64	98	162	50%
EU27	151	57%	56	95	115	43%
UK:	11	92%	8	3	1	8%
Zapadni Balkan	0	0%	0	0	16	100%
Turska	0	0%	0	0	30	100%